

Миронець Д. К.

Мизрова А.М.

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-4859-0404>ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-1123-2571>

ЗМІСТ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

А Розглянуто підходи до формування змісту формування іншомовної комунікативної компетентності особистості в сучасних умовах. На основі існуючих підходів до практики викладання іноземної мови запропоновано мету, зміст і програмні результати вивчення дисциплін іншомовного циклу. Окреслено деякі питання розвитку інформаційної компетентності майбутнього фахівця, засоби його професійного самовдосконалення та саморозвитку в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності у сучасних умовах.

Ключові слова: іншомовна діяльність; іншомовна комунікативна компетентність; зміст навчання; професійна іншомовна комунікативна діяльність

Актуальність і доцільність дослідження. В умовах сучасного розвитку України оновлення системи вищої та середньої спеціальної освіти вимагає перегляду змісту освіти та форм освітнього процесу закладів освіти різних рівнів акредитації. Вихідним моментом і необхідною умовою цілісності освітньої системи є спрямованість діяльності всіх її суб'єктів на становлення освіти нового типу, що відповідає потребам розвитку та самореалізації людини в новій соціокультурній ситуації.

Розширення контактів й обміну між людьми з різними мовами і культурами завдяки розвитку інтеграційних і міграційних процесів, нових інформаційних і комунікативних технологій потребує вивчення найпоширеніших мов міжнародного спілкування з метою взаєморозуміння, толерантності та взаємоповаги. Сучасний рівень розвитку міжнародних зв'язків слугує передумовою для активізації знань про культурні особливості країн і народів, мова яких вивчається. Цьому сприяє інтеркультурний підхід до вивчення іноземних мов. Його необхідність зумовлена сучасним станом міждержавних і міжнаціональних зв'язків.

Аналіз спеціальної літератури, результати спостережень, виявлений недостатній рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності студентів закладів вищої та середньої спеціальної освіти, що необхідна для створення передумов для входження України до європейської спільноти, визначає гостру потребу вдосконалення системи навчання іноземної мови. Незважаючи на різноаспектність дослідження розглядуваної проблеми, спеціальних праць, предметом вивчення яких було вивчення мови на комунікативній основі, не набуло достатнього обґрунтування питання комплексного формування та розвитку всіх складників комунікативної компетентності студентів закладів вищої та середньої спеціальної освіти. Особливо це стосується вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням відповідно до обраного майбутнього фаху.

Аналіз попередніх публікацій. Аналіз педагогічної літератури засвідчує наявність значної кількості наукових досліджень за такими напрямками: зміст фахового навчання та навчального матеріалу (Н. Гез, Б. Лапідус, М. Ляховицький, Л. Смелякова та ін.); відбір фахових текстів (К. Кусько, С. Фоломкина та ін.); відбір навчально-

го матеріалу (Г. Бородіна, О. Коломінова, Ю. Семенчук та ін.); інноваційні підходи до навчання іноземної мови професійного спрямування (О. Авксентьева, О. Плотнікова, О. Кузнєцова, Т. Ваколюк, Л. Рабійчук та ін.).

Питанням іншомовної освіти на різних етапах навчання присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних учених: особливості розвитку й функціонування іншомовної світи в контексті сучасних підходів до викладання іноземних мов у європейських країнах (Г. Гринюк, С. Ніколаєва, О. Рисечко та ін.); соціокультурний компонент змісту навчання іноземної мови у контексті європейської освіти (О. Івашко, О. Максименко, О. Першукова та ін.); теорія й практика викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах різного профілю (Н. Замкова, Н. Логутіна, Л. Котлярова, Л. Морська, Т. Ваколюк, О. Тарнопольський, О. Петрашук, Л. Сакун та ін.) тощо.

Аналіз літературних джерел і досвіду практики навчання мови у закладах вищої та середньої спеціальної освіти дає підставу стверджувати, що важливою умовою ефективного навчання іноземної мови є формування та розвиток комунікативної компетентності. Проблема вивчення мови у процесі мовленнєвої діяльності (зокрема на комунікативній основі з метою формування цілісної комунікативної компетентності), з урахуванням процесів, які відбуваються при слуханні, говорінні, читанні та письмі, змісту ролі учасників мовленнєвого акту досліджено у працях І. Бодуена де Куртене, Ф. Буслаєва, Г. Пассова, О. Бодальова, В. Кан-Калика, О. Киричука, Л. Коломинського, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, В. Семіченко, В. Полторацької, В. Виноградова, Г. Винокура, Т. Панько, Л. Щерби, С. Ярмоленко, Дж. Керолла, В. Літлвуда, С. Савіньйона та ін.

Метою статті є характеристика змісту формування іншомовної комунікативної компетентності особистості в сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу дослідження. Нині перед науковцями та практиками, які досліджують процес формування комунікативної компетентності, постає завдання наблизити рівень володіння іноземною мовою до рівня, необхідного для адекватного спілкування у повсякденному житті. Неможливо отримати необхідну підготовку, не маючи практики у спілкуванні. Розширення можли-

вості дивитися оригінальне телебачення, спілкуватися у всесвітній мережі Internet, викликає необхідність оновлення підходів до навчання, використання нових методів, форм роботи, новітніх технологій у навчанні мови, якісно нового рівня викладання мови, знань предмета, його постійне вдосконалення. Хоча комунікативна спрямованість навчання і перебуває у центрі уваги педагогіки та методики, у реальному процесі навчання комунікативна спрямованість здійснюється недостатньо.

Серед проблем, які вирішуються теоретично та експериментально, особливості формування іншомовної комунікативної компетентності студентів закладів вищої та середньої спеціальної освіти становить нагальну проблему у зв'язку з прагненням України приєднатися до єдиного європейського та світового освітнього простору.

Зважаючи на те, що іноземна мова (особливо іноземна мова за професійним спрямуванням) у будь-якому закладі освіти вивчається для спілкування в усній і письмовій формах, перебудова та переосмислення системи навчання повинно концентруватись на вдосконаленні навчання видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), що, в свою чергу неодмінно призведе до ефективної перебудови формування загальної іншомовної комунікативної компетентності.

Відповідно до видів мовленнєвої діяльності, говоріння є чи не провідним складником мовленнєвої діяльності, оскільки, зважаючи на комунікативну функцію мови, людина, перш за все, повинна вміти чітко і ясно висловлювати свої думки, прагнення, бажання, потреби тощо. У випадку формування мовленнєвої компетенції в говорінні іноземною мовою (особливо за професійним спрямуванням) є розвиток здатності спілкуватися на професійно зорієнтованому рівні. Ні для кого не секрет, що нинішні вимоги до формування комунікативної компетентності з іноземної мови зводяться до вимог спілкуватися на загальноєвропейському рівні. Для студентів закладів вищої та середньої спеціальної освіти встановлено рівень B2.

Для оволодіння комунікативною компетентністю на рівні B2 ефективною може бути лише комплексна робота з формування всіх видів мовленнєвої діяльності із застосуванням принципів міжкультурного та інтердисциплінарного підходів до навчання. Такий підхід цілісно може забезпечити потреби у загальному та професійному розвитку, сприяти професійному зростанню та цілісній, гармонійній життєдіяльності особистості.

У процесі підготовки майбутнього фахівця у закладах вищої та середньої спеціальної освіти навчальна іншомовна комунікативна взаємодія має велике значення для його становлення та розвитку, грає роль цілі та засобу оволодіння мовою. Ні для кого не буде новиною, що запорукою ефективної підготовки є оволодіння способами, прийомами і формами організації в студентській групі іншомовного комунікативного середовища (колективна робота, в парах і малих групах, урахування індивідуальних особливостей студентів, проведення комунікативно орієн-

тованих занять, створення доброзичливої обстановки, стимулювання студентів до активної мовленнєвої діяльності тощо) [1, с. 145].

При цьому важливе значення має засвоєння студентом не тільки лінгвістичних, але й лінгвосоціокультурних знань; активна участь в іншомовних комунікативних заходах у позааудиторний час; уміння узагальнювати досвід, включати його до власної діяльності; засвоєння самостійних професійних функцій, уміння самооцінювати та коригувати їх; уміння долати комунікативні труднощі.

Нині формування іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця (незалежно від майбутнього фаху) відбувається переважно не під час вивчення звичного «Практичного курсу іноземної мови», а під час вивчення дисциплін «Іноземна мова за професійним спрямуванням» або «Професійне спілкування іноземною мовою». Це пов'язано, насамперед, із метою формування та розвитку іншомовної комунікативної компетентності – розвитком у майбутнього фахівця саме професійного/наукового фахового мовлення, тобто на основі здобутих знань із професійної галузі, розвиток науково-фахової іншомовної комунікативної компетентності. Основною метою компонування змісту таких дисциплін є якісний підбір навчального матеріалу, тобто базису для навчання та збагачення професійної іншомовної лексики, розвитку комунікативних, перекладацьких і читацьких умінь [5].

Метою вивчення дисциплін типу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» або «Професійне спілкування іноземною мовою» є формування у студентів професійних мовних компетенцій, що сприятиме їхньому ефективному функціонуванню у культурному розмаїтті навчального та професійного середовищ. Завдання ж полягає у створенні умов для досягнення студентами рівня володіння мовою B2, який забезпечує академічну і професійну мобільність студентів, дозволяє випускникам компетентно функціонувати у професійному й академічному контекстах і забезпечує їм базу для навчання впродовж життя.

Зміст дисциплін типу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» або «Професійне спілкування іноземною мовою» базується на загальнодидактичних принципах навчання та на таких суто специфічних:

- інтернаціоналізації (в умовах європейської інтеграції дисципліна покликана створити студентам надійний фундамент для навчання і відкриття перед ними міжнародних професійних можливостей);

- новизни (зміст базується на попередніх досягненнях, а також урахує ті недоліки, що існували в практиці викладання іноземної (англійської) мови; сприяє повідомленню мовних міжкультурних професійних особливостей і розвитку професійної комунікативної компетенції; активізує інтерес студентів через застосування інтерактивних методів навчання та сприяє зосередженню уваги на розумінні, соціокультурному змісті, текстовому характері комунікації);

– варіативності (враховує розмаїття потреб студентів відповідно до їх цілей навчання, майбутнього фаху, попереднього досвіду; передбачає узгодженість із іншими навчальними дисциплінами професійного циклу та науково-дослідним компонентом навчання);

– інтеграції (спрямована на розвиток інтегрованих мовленнєвих умінь і узгоджена зі змістом спеціальності студентів; заохочує до навчання впродовж життя та самоосвіти; відповідає професійним потребам студентів та очікуванням суспільства).

Цілі навчальних дисциплін типу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» або «Професійне спілкування іноземною мовою» зосереджені на таких засадах:

– практична: формувати у студентів загальні та професійно орієнтовані комунікативні мовленнєві компетенції (лінгвістичну, соціолінгвістичну та прагматичну) для забезпечення їхнього ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі;

– освітня: формувати у студентів загальні компетенції; сприяти розвитку здібностей до самооцінки та здатності до самостійного навчання, що дозволятиме студентам продовжувати навчання в академічному і професійному середовищі як під час навчання, так і після отримання диплому про освіту;

– пізнавальна: залучати студентів до таких академічних видів діяльності, що активізують і далі розвивають увесь спектр їхніх пізнавальних здібностей;

– розвивальна: допомагати студентам у формуванні загальних компетенцій з метою розвитку їх особистої мотивації; зміцнювати впевненість студентів як користувачів мови, а також їх позитивне ставлення до вивчення мови;

– соціальна: сприяти становленню критичного самоусвідомлення та умінь спілкуватися і робити вагомий внесок у міжнародне середовище, що постійно змінюється;

– соціокультурна: досягати широкого розуміння важливих і різнопланових міжнародних соціокультурних проблем для того, щоб діяти незалежним чином у культурному розмаїтті професійних та академічних ситуацій.

У результаті вивчення дисциплін циклу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» або «Професійне спілкування іноземною мовою» у студентів розвивається загальна комунікативна компетентність та мовленнєва компетенція (за видами мовленнєвої діяльності), що досягається за допомогою професійно зорієнтованих текстів, лексики, ситуацій спілкування, письмових і комунікативних завдань. Студенти повинні знати та вміти:

– читання та аудіювання: розуміти ідею тексту та її задуманий наперед «вплив»; розуміти сутність, деталі і структуру тексту; визначати головні думки і конкретну інформацію; робити припущення про ідеї та ставлення; розуміти особливості дискурсу;

– письмо: трактувати питання через призму різноманітних ідей та аргументів; уміти тлумачити тему; встановлювати відповідність мовних засобів завданню; володіти граматичними структурами, характерними для даного рівня;

точно використовувати лексику та пунктуацію; продукувати зв'язний письмовий текст з належними з'єднувальними фразами, що допомагають читачеві орієнтуватися в тексті; чітко структурувати текст – вступ, головна частина і висновок.

– говоріння: точно і доречно використовувати мовні засоби, лексичний і граматичний діапазон відповідно до дескриптора рівня; логічно і послідовно висловлюватись відповідно до обсягу та мовленнєвої діяльності студента; вміти продукувати розбірливі висловлювання, дотримуватись наголосу, ритму, інтонації; брати активну участь у бесіді, вміти обмінюватись репліками та підтримувати інтеракцію (ініціювати розмову та реагувати належним чином).

Відповідно до такого змісту навчання іншомовного професійного мовлення важливим є вибір основної одиниці навчання мовлення. У цьому контексті погоджуємось із думкою Л. Васецької, що, по-перше, за основну одиницю комунікативного навчання професійного мовлення маємо мовленнєву (комунікативну) дію. Продуктом мовленнєвої дії є висловлювання й прийняття смислового рішення тими, хто сприймає це висловлювання. По-друге, організуючою основною одиницею професійного мовлення є типова інтенція (мовленнєвий задум, мовленнєвий намір). По-третє, викладення концепції основної одиниці дозволяє послідовніше здійснювати навчання професійного мовлення з позиції «від змісту до форми вираження». І, по-четверте, вибір навчальних матеріалів, засобів їх подання, прийомів роботи залежить від вибору основної одиниці навчання, а вона визначає і створення комунікативного мінімуму, який має бути підґрунтям для навчання іншомовного професійного мовлення [2, с. 17].

Згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти студент повинен володіти когнітивними вміннями, тобто планувати та організовувати свої висловлювання, та лінгвістичними вміннями, тобто формулювати їх мовними засобами. Комунікативно-мовленнєва компетенція, складовими якої є всі мовні знання та блоки, формується у процесі розширення індивідуального мовного досвіду особистості. У педагогічній теорії та практиці диверсифікація мовного навчання розглядається як набуття знань та інтегрованих мовних макровмінь відповідно до потреб життєвої ситуації, навчання яким має сенс лише у природному професійному контексті [3, с. 71].

Розвиток іншомовного професійного мовлення за допомогою якісно відібраного навчального матеріалу та поступового переходу від набуття лексичних мовленнєвих умінь до процесу професійно орієнтованої комунікації відповідатиме збільшеним мовним вимогам до випускників закладів вищої освіти [4]. Застосування інтерактивних технологій та проблемного підходу до навчання, досягнення комунікативних цілей через фахову соціально-інтерактивну діяльність студентів сприятиме вдосконаленню процесу навчання іншомовного фахового мовлення для розвитку умінь майбутніх фахівців відповідно до профілю.

Отже, із запропонованих вище положень і думок слідує, що основною метою компонування змісту іншомовної професійної мовленнєвої компетентності майбутнього фахівця є якісний підбір навчального матеріалу, тобто бази для навчання та збагачення професійної іншомовної лексики, розвитку комунікативних, перекладацьких і читальських умінь.

У цьому контексті не варто забувати і про професійне самовдосконалення фахівця, оскільки навчання у середньому професійному або закладі вищої освіти передбачає значний обсяг самостійної роботи, яка часто є науково-дослідним компонентом іншомовної освіти.

Питання професійного самовдосконалення та самостійної роботи є досить дискусійними. Донині між науковцям, методологами-теоретиками та практиками точаться дискусії стосовно провідної чи вторинної ролі самонавчання. Ці всі дискусії, насамперед, пов'язані із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, мережі Інтернет і новостворених освітніх платформ для саморозвитку та самонавчання. Звісно, є беззаперечний потенціал застосування всього вищеперерахованого, але це все має бути керованим процесом, а не стихійним.

Особливо це стосується формування іншомовної комунікативної компетентності, зокрема розвитку іншомовного фахового мовлення та науково-дослідної діяльності загалом. Інтернет пропонує широкі можливості для навчання та виходу у зарубіжні спільноти, проведення спіль-

них наукових проектів, досліджень, спільного навчання та залучення іноземних фахівців до навчання спеціалістів тієї чи тієї галузі.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Усе висловлене вище є тією самою платформою, на якій нині можна будувати ефективний процес підготовки конкурентоздатного фахівця, формувати зміст освітніх програм і навчальних дисциплін, які зможуть забезпечити якісну іншомовну професійну комунікативну підготовку та забезпечити імплементацію нової парадигми університетської освіти – формування конкурентоздатного фахівця.

Список використаних джерел

1. Бегака Д. Сладники підготовки мабутьних магістрів іноземної філології. *Педагогічні науки*: [зб. наук. пр.]. 2014. № 61–62. С. 141–147.
2. Васецька Л. І. Вибір основної одиниці навчання професійного мовлення іноземних студентів у немовному ВНЗ. *Вісник ХНУ / Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. Вип. №13. С. 13–18.
3. Загальноєвропейські Рекомендації Ради Європи з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
4. Пономарьова О. І., Ковальова А. В. Вибір навчального матеріалу у формуванні іншомовної професійної компетентності. *Вісник ХНУ / Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. 2012. Вип. №21. С. 126–134.
5. English for Specific Purposes (ESP). National Curriculum for Universities / Колектив авторів. Київ: Ленвіт, 2005. 119 с.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 15.10.2018

Миронець Д. К., Мызрова А. Н. Содержание формирования иноязычной коммуникативной компетентности личности в современных условиях.

А Рассмотрены подходы к формированию содержания формирования иноязычной коммуникативной компетентности личности в современных условиях. На основе существующих подходов к практике преподавания иностранного языка предложено цель, содержание и программные результаты изучения дисциплин иноязычного цикла. Определены некоторые вопросы развития информационной компетентности будущего специалиста, средства его профессионального самосовершенствования и саморазвития в процессе формирования иноязычной коммуникативной компетентности в современных условиях.

Ключевые слова: иноязычная деятельность; иноязычная коммуникативная компетентность; содержание обучения; профессиональная иноязычная коммуникативная деятельность

Myronets Dmytro, Myzrova Alla. Formation of the contents of personality's foreign language communicative competence in modern conditions.

S The article deals with the approaches to the formation of the content of the formation of a foreign language communicative competence of the individual in modern conditions. On the basis of existing approaches to the practice of teaching a foreign language, the goal, content and program results of the study of disciplines of the foreign language cycle are proposed. Some issues of development of the informational competence of the future specialist, means of his professional self-improvement and self-development in the process of formation of foreign-language communicative competence in modern conditions are outlined.

Key words: foreign language activity; foreign language communicative competence; content of training; professional foreign language communicative activity